

Dkt. Elaine Phillips, Fasihi ya Agano la Kale, Hotuba ya 12, Torati, Kiraia na Kijamii

© 2024 Elaine Phillips na Ted Hildebrandt

Habari za asubuhi. Amani ya Kristo iwe nawe. Nitatuepusha na uchungu wa kuimba. Baada ya yote, ni Jumatatu asubuhi.

Je, hilo halikatishi tamaa? Kwa vyovyote vile, tutaanza na zaburi, lakini hatutaiimba asubuhi ya leo. Hii ni zaburi inayohusiana sana na haki, na tunajadili Torati ya kijamii leo na masuala ya haki. Kwa hivyo, ikiwa ungependa kugeukia zaburi ambayo nimeandika hapo juu, kifungu cha Zaburi 89.

Na najua ninaondoa hili kutoka katika muktadha mpana zaidi na wa ajabu, lakini acha nikusomee mistari ya 14 na 15. Haki na haki ndio msingi wa kiti chako cha enzi. Acha nifanye hivyo tena.

Haki na haki ndio msingi wa kiti chako cha enzi. Upendo na uaminifu, yaani hesed na emunah, ni maneno mawili muhimu ambayo labda umeyapitia katika hotuba yetu na katika kusoma Dkt. Wilson. Upendo na uaminifu vinakutangulia.

Na kisha, katika mistari wa 15, heri wale waliojifunza kukusifu, wanaotembea katika nuru ya uwepo wako, Ee Bwana.

Tuchukue muda wa kuomba pamoja tunapoanza.

Mungu mwenye neema, Baba yetu wa mbinguni, tunaomba tunapoanza wiki hii pamoja kwamba utusaidie kutembea katika nuru ya uwepo wako, kukuabudu kama muumba wa ulimwengu, kuwa wanyenyekevu tunapotambua jinsi wokovu wetu ulivyo wa ajabu kupitia Kristo na jinsi tusivyostahili.

Baba, tusaidie kwa furaha kujifunza, si saa hii tu, bali mambo ambayo umetuwezesha kujifunza. Baba, tunawaomba wale ambao hawajapata afya njema, kwamba urejeshe afya zao. Tunawaomba wale wanaopambana na masuala mazito, changamoto, hofu, na kukatishwa tamaa, kwamba kwa roho yako uweze kuwapa nguvu na kuwavuta karibu nawe kweli.

Tunaomba kwa ajili ya familia zetu, na tunaomba utunzaji na ulinzi wako. Tunaomba kwa ajili ya viongozi katika kila ngazi ya serikali katika nchi yetu. Wape hekima yako, Ee Bwana.

Kuna masuala mengi yenye changamoto ya kushughulikia, na hakika yanahitaji hekima yako. Na tunaomba sehemu zenye matatizo duniani kote, ili kwa rehema na neema yako uzime nguvu za uadui. Bwana, tunajua hili ni agizo kubwa. Tunajua

kwamba wewe ni Mungu mjuzi, mkamilifu, na mkuu. Na kwa hivyo, sisi, kama bwana wa ulimwengu, tunaomba mambo haya, na tunayaomba kwa jina la Kristo kwa shukrani. Amina.

Naam, tunaendelea leo kwenye Torati ya kijamii na ya kiraia. Na bila shaka utaona, kuna usawa mdogo wa busara nyuma, na nataka uone hilo tu. Hilo linafaa kwa mjadala wetu kuhusu Torati, ambayo inahusiana na masuala ya haki za kijamii.

Ipo. Haieleweki vizuri kidogo, lakini ipo. Nina swali la kuanza nalo.

Swali la mapitio. Hili ni chaguo nyingi. Linaweza hata kuwa aina ya kitu ambacho unaweza kukiona kwenye mtihani ujao.

Huwezi kujua. Kwa hivyo, kwa madhumuni ya Torati ya kiraia na kijamii, tena, kumbuka kwamba tuna kategoria zetu tatu za Torati kwa sababu zinatusaidia kufikiria kuhusu mambo haya, si kwa sababu zina mipaka isiyobadilika. Sawa.

Kwa hivyo tuko hapa. Mapitio. Je, ni Torati ya kijamii, ya kiraia iliyoundwa kuweka miongozo ya maadili ili kupunguza kupita kiasi kwa mapenzi ya mtu binafsi? Je, ni kupanga mwenendo wa kijamii, kijamii, naam, kijamii na kutoa usimamizi sahihi wa haki? Je, imeundwa kuonyesha kwamba maisha yote yanaishi mbele za Mungu, au ni kuunda mazingira ya kumkaribia Mungu mtakatifu? Ni ipi? Kuna yeyote anayekumbuka? Nani anaenda na ya kwanza? Ya pili.

Inapata kura kadhaa. Ya tatu. Kuna kura chache hapo.

La nne. Sawa. Kimsingi itakuwa kati ya mbili na tatu, sivyo? Hapa ndipo.

Huu ndio msemu wetu halisi kutoka wakati uliopita. Torati ya kijamii ya kiraia. Na tena, hii ndiyo kategoria ambayo tumechagua kuweka mipaka fulani kuzunguka hili ili kutusaidia kulizungumzia.

Torati ya kijamii ya kiraia. Siwezi hata kuzungumza. Ni kupanga mwenendo wa kijamii.

Kwa maneno mengine, tupe njia tunazotumia kufanya kazi katika jamii kwa sababu hapo ndipo tulipoumbwa kuishi, na kisha tutoe usimamizi mzuri wa haki. Ya tatu na ya nne kwa kweli yanahusika zaidi na Torati ya sherehe, ambayo, Bwana akipenda, tutazungumzia Jumatano. Kwa hivyo tunaendelea.

Mojawapo ya mambo nitakayosema kuanzia mwanzo leo ni haya. Naam, ni wangapi kati yenu wamesoma kozi katika serikali ya Marekani? Mahali fulani. Darasa la uraia la darasa la tisa au kitu kama hicho.

Sawa. Sawa. Au labda hata hapa.

Ninachotaka kufanya leo ni kufikiria kwa utofauti, angalau mwanzoni, kati ya kile unachojua kuhusu mfumo wetu wa serikali na kile ulichosoma, kama ulivyosoma, hasa sura hizo katika Kutoka na Kumbukumbu la Torati, sura zilizotengwa hapo. Kwa sababu, kimsingi, kile tutafanya kwa dakika 50 zijazo ni kuzungumzia serikali ya Israeli yapata miaka 3,500 iliyopita. Na ningependa tufikirie hilo.

Mengi ya yale tutakayofanya, angalau kwa dakika 15 za kwanza, 20 zilizopita, huu ni wakati wa kupotosha, kwa dakika 15 za kwanza au 20 hivi, angalau nilipata O sahihi iliyoishia hapo. Natumaini, tunaweza kuendelea na majadiliano mazuri kuhusu hili. Natumaini utatumia mambo unayoyajua, kwa upande wa uzoefu wako mwenyewe na mfumo wetu maalum wa kiserikali. Kisha, tutazungumzia muhtasari wa mihadhara.

Nimekupa taarifa nyingi kuhusu kuainisha baadhi ya vitu hivi. Kwa hivyo sitazungumzia kile kinachoonekana kama orodha ya vyakula. Ni kweli.

Unaweza kupata vitu hivyo kutoka kwa nyenzo zilizo kwenye Blackboard na kutoka kwa kile tulicho nacho hapa juu. Lakini ningependa kuwa na, angalau mwanzoni, mjadala wa kuvutia kiasi. Hili si suala rahisi kushughulikia.

Na kwa hivyo, hebu tuzungumzie kidogo. Kwanza kabisa, kuna baadhi ya kufanana kwa Mashariki ya Karibu ya kale. Na nilisema mara ya mwisho, nadhani ilikuwa mara ya mwisho, kwamba moja ya mambo ambayo tulitaka kuzingatia ilikuwa Kanuni ya Hammurabi.

Sasa, katika ulinganifu wako wa Agano la Kale, una dondoo kutoka kwa hili. Nilicho nacho mbele yangu ni kitabu cha kutisha. Kina uzito wa takriban pauni sita, nadhani.

Na hii ina Kanuni kamili ya Hammurabi ndani yake. Hii, kwa njia, iko katika sehemu ya marejeleo ya maktaba. Ukitaka kusoma jambo lote, hili hapa.

Nitakachofanya, kuanzia mwanzo, ni kukusomea sehemu kadhaa kutoka kwa msimbo na kisha nyenzo kutoka Kitabu cha Kutoka ambazo tayari umesoma kwa leo. Na hebu tufikirie tu kwa upande wa kulinganisha na tofauti, sawa? Hilo ndilo jambo la kwanza tunalotaka kufanya. Kwa hivyo tunaendelea.

Ninaanza na kipengee nambari 195. Kuna matamko madogo 282 ya sheria hapa. Ninaanza na 195.

Na sikiliza kwa makini ili uone tofauti na nini kinachofanana. Ikiwa mwana amempiga baba yake, watamkata mkono. Ikiwa raia ameharibu jicho la mwanachama wa tabaka la juu, wataharibu jicho lake.

Ikiwa amevunja mfupa wa raia mwingine, watakunja mfupa wake. Ikiwa ameharibu jicho la mtu wa kawaida au amevunja mfupa wa mtu wa kawaida, atalipa mina moja ya fedha. Ikiwa ameharibu jicho la mtumwa wa raia au amevunja mfupa wa mtumwa wa raia, atalipa nusu ya thamani yake.

Ikiwa raia amemng'oa jino raia wa cheo chake, watampiga jino. Ikiwa amemng'oa jino mtu wa kawaida, atalipa theluthi moja ya mina ya fedha. Na inaendelea na mambo ya aina hiyo.

Acha niruke kidogo hapa. Ikiwa raia atampiga binti wa raia mwingine na kusababisha mimba yake kuharibika, atalipa shekeli 10 za fedha kwa ajili ya kijusi. Ikiwa mwanamke huyo amefariki, watamuua binti wa raia huyo.

Ikiwa, kwa pigo, amesababisha mimba ya binti wa mtu wa kawaida, atalipa shekeli tano za fedha. Ikiwa mwanamke huyo amekufa, atalipa nusu mina ya fedha. Inaendelea na kuzungumzia kile kinachotokea katika kesi ya mtumwa wa kike pia.

Na nadhani, jambo moja zaidi tutasoma hapa. Ikiwa mjenzi alimjengea raia nyumba lakini hakuiimarisha kazi yake, nyumba aliyojenga ilianguka na kusababisha kifo cha mmiliki wa nyumba, na mjenzi aliuawa. Ikiwa imesababisha kifo cha mwana wa mmiliki wa nyumba, watamwua mwana wa mjenzi huyo.

Ikiwa imesababisha kifo cha mtumwa, atampa mmiliki wa nyumba mtumwa kwa mtumwa. Ikiwa imeharibu mali, atalipa chochote kilichoharibiwa. Pia, kwa sababu hakuiimarisha nyumba aliyojenga, na ikaanguka, ataijenga upya nyumba iliyoanguka kwa gharama zake mwenyewe.

Naam, hiyo ni mifano 10 hivi kutoka kwa Kanuni ya Hammurabi. Natumaini unapata mambo ambayo yanafanya antena zako za kiakili zitikisike kidogo. Acha nisome dondoo chache tu sasa kutoka kitabu cha Kutoka.

Sura ya 21, kuanzia mstari wa 12. Mtu yeyote atakayempiga mtu na kumuua hakika atauawa. Kama hakufanya hivyo kimakusudi, lakini Mungu akaruhusu itokee, atakimbilia mahali nitakapochagua.

Lakini mtu akipanga njama na kumuua mtu mwingine kimakusudi, mchukue kutoka madhabahuni mwangu na umuue. Mtu yeyote atakayempiga baba yake au mama yake lazima auawe. Mtu yeyote atakayemteka nyara mtu mwingine na kumuua au bado anampata wakati amekamatwa lazima auawe.

Yeyote anayemlaani baba yake au mama yake lazima auawe. Ikiwa wanaume watagombana na mmoja wao akampiga mwingine kwa jiwe au ngumi yake isife lakini akalala kitandani, yule aliyempiga hatawajibika ikiwa mwingine ataamka na

kutembea nje na fimbo yake. Hata hivyo, lazima amlipe mtu aliyejeruhiwa kwa kupoteza muda wake.

Nitaruka hadi mstari wa 22. Hapana, nitasoma 20. Ikiwa mtu atampiga mtumwa wake wa kiume au wa kike kwa fimbo na mtumwa akafa moja kwa moja, lazima aadhibiwe.

Lakini hataadhibiwa ikiwa mtumwa ataamka baada ya siku moja au mbili kwa kuwa mtumwa ni mali yake. Ikiwa wanaume wanaopigana watampiga mwanamke mjamzito na akajifungua kabla ya wakati lakini hakuna jeraha kubwa, mkosaji lazima atozwe faini yoyote ambayo mume wa mwanamke huyo atadai na mahakama inaruhusu. Lakini ikiwa kuna jeraha kubwa, utalazimika kutoa uhai kwa uhai, jicho kwa jicho, jino kwa jino, mkono kwa mkono, mguu kwa mguu, kuchoma kwa moto, jeraha kwa jeraha, jeraha kwa jeraha, jeraha kwa jeraha.

Na inaendelea kama unavyojua. Sawa, hebu tuone kama tunaweza kupata angalau mambo machache ambayo yatatusaidia kufikiria kimantiki kuhusu baadhi ya tofauti katika muktadha huo wa kitamaduni kwa sababu wacha nikukumbushe tu, Kanuni ya Hammurabi inatoka karne ya 17, 18 KK. Muda wake wa kuishi ulidumu karne hizo mbili, karne ya 18, 17, napaswa kusema.

Na sheria ya Musa, ikiwa tutaendana na tarehe ya Musa, karibu karne ya 15, miaka ya 1400. Tuna tofauti fulani hapo. Lakini ulisikia nini? Hebu tuzungumzie kufanana kwanza.

Je, ulisikia baadhi ya mada ambazo ni sawa? Mariamu? Ndiyo, kipimo cha adhabu ya kipimo, jicho kwa jicho, jino kwa jino. Sasa, maandiko yanasema hivyo, unajua, jicho kwa jicho, jino kwa jino, na kadhalika, na kwa namna fulani ya kuibana ili kutuonyesha kwamba hii inatakiwa kuwa kanuni, kipimo kwa kipimo. Kanuni ya Hammurabi inaelezea hilo.

Kwa kila kisa, una hilo. Isipokuwa, bila shaka, kuna mambo mengine yanayoendelea. Kuna kufanana kwingine? Nick? Ndiyo, kuna kufanana kwingi, sivyo, kuhusu hili la kumgusa mwanamke mjamzito na kuna aina fulani ya kuzaliwa kabla ya wakati.

Na kuhusu uharibifu, na kwa kweli, Hammurabi anaelezea, kijusi kinatakiwa kulipwa. Na kisha kuna masuala ya maisha kwa maisha yanayotokea pia. Lakini je, umegundua tofauti katika muktadha huo pia, kuhusu adhabu? Ndiyo, ingawa maandishi ya Kutoka pia yana utata kidogo.

Kwa kweli nilikuwa nikifikiria jambo lingine. Je, umegundua kinachotokea katika maandishi ya Hammurabi ikiwa mwanamke atakufa? Ni maisha ya nani yanachukuliwa? Ndiyo, binti. Binti wa mkosaji, ambayo ni aina ya usawa usio wa kawaida hapo.

Sio maisha kwa maisha. Ni maisha ya mwanamke kwa maisha ya mwanamke, ambayo hubadilisha mlinganyo kidogo tu, sivyo? Ndiyo. Je, kuna kitu kingine chochote kuhusu kufanana? Becca? Ndiyo, uhalifu uleule wa msingi.

Sasa, bila shaka, nimedanganya kidogo , na nimenukuu mambo ambayo ni sawa. Lakini una aina zile zile za mpangilio unaopitia. Kwa hivyo, masuala yanayohusiana na kugoma watu, kuwateka nyara watu, na uharibifu wa mali yote yatakuwepo.

Na kwa hivyo, sote tuna mawazo sawa ya msingi kuhusu haki na dhuluma ni nini inapotendewa kwetu. Je, umegundua pia? kwa njia, huu ndio mwisho wetu wa tofauti kwa sababu hii ni eneo ambalo kuna kufanana na tofauti. Kuna dalili za matabaka ya kijamii katika maandishi yote mawili, sivyo? Matabaka ya kijamii, kwa maneno mengine, watu huru tofauti na watumwa, ndicho utakachosoma, haswa katika maandishi ya Kutoka.

Na tofauti za kijinsia katika maandishi yote mawili. Lakini sasa hebu tuangalie baadhi ya maeneo ambapo kuna tofauti kati ya Hammurabi na maandishi ya Biblia katika suala la matabaka ya kijamii. Ni matabaka gani tofauti ya uraia, sikusema hivyo sawa, ni matabaka gani tofauti ya watu uliyosikia nilipokuwa nikisoma? Nick, endelea.

Na moja zaidi. Sawa, watu wa tabaka la juu, raia, ambalo ni neno lisilo la kawaida katika maandishi haya, lakini labda hiyo ndiyo tafsiri bora zaidi. Watu wa kawaida, pia kuna tabaka la watu wa kawaida hapo.

Na kisha, hatimaye, watumwa pia. Kwa hivyo, kuna viwango tofauti na, bila shaka, kisha kupima aina tofauti za adhabu kulingana na mahali mtu anapoangukia katika mfumo huo mzima wa tabaka, ambayo kwa njia fulani ndivyo ilivyo. Sasa, sikukusomea sehemu inayosukuma zaidi ya hapo.

Kuna vyeo ndani ya baadhi ya matabaka haya pia. Na baadhi ya masharti maalum ya kisheria yanaonyesha hivyo. Je, kuna tofauti zingine zozote ulizozisikia? Ni zaidi kidogo, ndio, endelea, Christina.

Sawa, kwa hivyo maandishi ya kibiblia hayasemi adhabu ikiwa mtumwa ataamka na kuweza kufanya kazi tena kwa sababu ni mali. Sasa, nitazungumzia hilo baadaye kidogo kuhusu matokeo yake, au angalau nitajaribu kulishughulikia. Ni moja ya mambo ambayo ni changamoto kidogo.

Je, umegundua kwamba Hammurabi pia huelezea malipo? Endelea, Ginger. Ndiyo, kuiba watu, kuteka nyara, adhabu ya kifo. Na ni kama ilivyoendelea moja kwa moja.

Kuwapiga wazazi wako. Ona kwamba Kutoka kulijumuisha kumpiga baba yako na kumpiga mama yako. Mama anajumuishwa hapo juu kwani, unajua, ukimpiga, una hatia katika muktadha huo.

Lakini uko sahihi. Hapa ni moja ya maeneo ambayo tunaona ukiukwaji wa Amri Kumi unastahili adhabu ya kifo. Na inaorodhesha hapo hapo.

Nzuri, nzuri. Naam, Caelan. Ilisema tuipeleke kwa majaji, sivyo? Na kwa kweli, labda umesoma sura hizi zilizobaki za Kutoka.

Kuna mfumo dhahiri, mashahidi, na kadhalika, na kadhalika. Kwa hivyo, kuna mfumo dhahiri zaidi wa mahakama. Sasa, ningependekeza, kwa haki yote kwa Kanuni ya Hammurabi, kwamba hilo pia linachukuliwa kuwa nyuma ya hilo.

Ingawa haijengi moja kwa moja katika taarifa ya sheria hizi mahususi. Naam, hebu tuendelee kidogo. Tazama kile kingine tunachoweza kufanya na hili.

Ningepaswa kuleta yangu... Ndiyo, tofauti kati ya Torah na... Sawa, tumefanya hivyo. Tuendelee mbele kidogo. Tumefanya kwa namna fulani mlalo... Ndiyo, Katie.

Hapana, hapana, endelea. Ni swali zuri, na nitalijibu sasa kwa sababu labda nitasahau kulijibu baadaye, ingawa tutarudi kwenye jambo hilo la adhabu ya kipimo kwa kipimo baada ya muda mfupi. Kile ambacho hili limeundwa kufanya, angalau kama ninavyoelewa na watu wengine wanaoandika kuhusu hili, ni mfumo wa mahakama.

Mungu anawawekea watu wake utaratibu wa kufanya mambo ili kushughulikia matatizo katika jamii. Na kwa hivyo, mfumo wa mahakama upo. Na kimsingi, hii inaonyesha kwamba adhabu inapaswa kuwa sawa na kosa.

Kwa sababu tabia yetu ni ipi vinginevyo? Unanipiga , nakata kichwa chako. Namaanisha, angalia tu mwingiliano. Ikiwa kuna kitu kinachoenda vibaya, kwa kawaida kuna mwitikio ambao ni mwitikio kupita kiasi.

Na kisha kuna mwitikio mwingine, mwitikio kupita kiasi, na una ugomvi huu unaoendelea wa ujenzi ambao ni biashara mbaya sana. Kinachoendelea, katika Kanuni ya Hammurabi, sawa, na pia katika maandishi ya Biblia ni, hapana, tutakuwa na haki iliyosawazishwa. Asili ya uhalifu lazima iwe na usawa.

Haijazidishwa katika adhabu. Yesu anachofanya unapoanza kusoma Mathayo sura ya 7 ni kusema, katika mwingiliano wa kibinafsi, sawa, kwa hivyo kuna tofauti hapo. Katika mwingiliano wako wa kibinafsi, huitikii hivyo.

Badala yake, unabadilisha mambo sana. Unafanya kile ambacho ni kinyume kabisa na asili ya mwanadamu, na kwamba unasamehe, unageuza shavu la pili, na kadhalika, na kadhalika. Kwa hivyo, hapingi kwa njia yoyote ile kanuni ya kimahakama.

Angalau hivyo ndivyo ninavyoelewa hilo. Na, tena, ni sehemu ya Mahubiri ya Mlimani, ambayo ukisoma Mahubiri ya Mlimani, na, bila shaka, nyote mmeisoma kwa sababu mmekuwa katika Agano Jipya na Dkt. Green. Mahubiri ya Mlimani ni mabadiliko moja baada ya jingine.

Inatuambia, unajua, lazima uishi maisha tofauti kabisa na jinsi mielekeo yako ya asili ilivyo. Trevor? Kwa maandishi ambayo ni ya ulimwengu wote, nini? Ah, swali zuri. Nitafikia hilo baada ya muda mfupi.

Ni swali zuri. Nisipolishughulikia kwa kuridhisha ndani ya kama dakika tano au kumi, nirudishe tena. Sawa, ni swali zuri.

Kwa sababu, unajua, unazungumzia mipaka ya kitamaduni, hebu tuangalie swali hili pia. Hapa tunazungumzia, kama nilivyosema, kuhusu mjadala wa haki ya kijamii ya Israeli. Na tuko katika karne ya 21, sivyo? Kuna tofauti kadhaa.

Hebu tuone kama tunaweza kuainisha mambo manne au matano ambayo ni tofauti kabisa kati ya yale uliyojifunza katika darasa lako la uraia la darasa la tisa na yale unayopata kutokana na kusoma Kutoka Slash Kumbukumbu la Torati. Ni tofauti gani kati ya hizo? Usifikirie mambo mahususi sasa. Fikiria kwa ujumla.

Chelsea? Sawa, kwa hivyo tunaona utekelezaji zaidi wa adhabu ya kifo katika Torati. Sasa, cha kufurahisha ni kwamba, tofauti na sisi, tunaenda juu na chini kuhusu adhabu ya kifo. Wakati mwingine iko pale.

Wakati mwingine sivyo ilivyo, jambo linalotuleta kwenye tofauti nyingine kabisa, ambayo ni mfumo wa magereza. Lakini nitarudi kwenye hilo baada ya muda mfupi. Ndiyo, tutarudi kwenye hilo.

Ni hoja nzuri. Mary? Bila shaka, nadhani ukikaa chini na kusoma mambo ambayo wanasheria wanapaswa kusoma, tungeona kiwango cha kusikitisha cha upekee, unajua, mamia na mamia na mamia ya kurasa. Lakini ndio, kuna baadhi ya upekee hapa.

Hiyo ni kweli kabisa. Ni kweli kabisa. Sarah? Sawa, kwa hivyo tuna Katiba, na hasa Sheria ya Haki za Binadamu, ambayo ina msukumo mzuri kwake.

Ningesema, kwa njia, kwamba kuna kiasi kikubwa cha Torati ambacho kina msisitizo mzuri pia. Lakini uko sahihi. Nia ya mambo tunayosoma kuhusu kupanga mwenendo

wa kijamii na kushughulikia makosa itakuwa nayo. Ni wazi, hii hapa ni uhalifu, hii hapa ni adhabu yake.

Kuna kingine chochote? Acha niulize hivi. Unaposoma, haswa nusu ya pili ya Kutoka 21, kuhusu ng'ombe na mali, hiyo inaelezea jamii ya aina gani? Hakika si mijini yenye viwanda, sivyo? Kwa hivyo, tunazungumzia aina mbili tofauti za miundo ya kijamii. Hiyo ni jamii ya kilimo, na mambo mengi yanawasilishwa kulingana na masuala yanayojitokeza kuhusu uharibifu na mali na ukiukwaji ndani ya muktadha wa kitu ambacho ni cha vijijini.

Tungeiita kijijini. Ilhali idadi kubwa ya watu wetu wanaishi mijini, ni mijini, na tuna msingi wa uchumi wa viwanda. Kuna kingine chochote? Ni nani mwenye mamlaka katika muundo huo wa kijamii? Umesoma sura katika Youngblood kuihusu.

Ni Mungu. Ndiyo, ni theokrasi, sivyo? Ni theokrasi, ambayo ina maana kwamba Mungu ndiye mtawala mkuu. Ndiyo, chini ya utawala wa Mungu, tuna mfalme, nabii, kuhani, na ofisi hizo.

Lakini Mungu ndiye mtawala wetu. Yetu ni ipi? Yawezekana, ni demokrasia, ambayo, kwa njia, ukitaka ufafanuzi wa demokrasia, inamaanisha kutawaliwa na umati. Inatawaliwa na watu.

Nachukua hilo moja kwa moja. Hilo si langu mwenyewe. Huyu ni mwanamke ambaye ameandika kitabu cha kuvutia sana kinachoitwa Epic of Eden, na anazungumzia tofauti kati ya demokrasia na theokrasi.

Na anasema, unapozungumzia demokrasia, ni utawala wa kundi la watu. Kwa hivyo, unaweza kukubali au kuacha hilo. Kuna kitu kingine chochote tofauti? Sarah.

Sawa. Kuna njia tofauti za kushughulikia adhabu, hasa mfumo wetu mpana wa magereza, ambao unaweza kuwa mzuri au usiwe mzuri. Unachohitaji kufanya ni kusoma baadhi ya masuala ya kijamii kuhusu kinachoendelea magerezani, na mtu anapaswa kujiuliza jinsi yanavyosaidia sana.

Lakini kwa vyovyote vile, katika Torati, je, kuna kitu kinachofanana na kifungo? Unajua, sehemu kubwa ilikuwa adhabu ya papo hapo. Unagundua mtu huyo ana hatia, na unamtoza faini ya nne au tano, mbili, chochote kile, ikiwa ameiba kitu. Au kuna adhabu ya kifo.

Lakini je, kuna ulinganifu wowote na gereza? Kate. Ndiyo, ni mji wa kimbilio, sivyo? Jiji la kimbilio, ambalo ni la nini? Trevor. Ndiyo, mauaji yasiyopangwa, ambayo, unajua, kimsingi, jiji la kimbilio ndilo hilo hasa.

Imeundwa kumlinda mtu huyo, kwa sababu vinginevyo, ni nani atakayekuja, mlipiza kisasi cha damu? Na tena, tutakuwa na ongezeko ambalo nilizungumzia hapo awali kuhusu kulipiza kisasi cha damu kwa kifo cha mtu fulani. Je, kuna tofauti nyingine yoyote tunayohitaji kutaja? Kuna moja ambayo ninyi wanawake mnapaswa kuwa na antena zenu zikipeperushwa. Kuna tofauti za kijinsia, sivyo? Inawezekana, tuna utamaduni, na bila shaka, hili si kweli wakati wote, lakini labda, tuna utamaduni ambapo wanawake wana haki sawa na wanaume.

Kwa nini ni tofauti sana wakati huo? Kwa sababu ndivyo ilivyo. Je, kuna mtu yeyote anataka kujitosa katika eneo hili dogo la mabomu? Hili ndilo jambo. Kama mwanamke hakuwa chini ya ulinzi wa baba yake, kaka yake, au mumewe, alikusudiwa kufa njaa.

Hukuwa na wanawake wanaoishi peke yao katika muktadha huo. Kwa hivyo, kwa aina hiyo maalum ya muundo wa kijamii katika muundo huu mkubwa wa familia, tunauita Beit Ab, familia iliyopanuliwa, wanawake walipaswa, ili tu kuishi, kuwa chini ya ulinzi wa baba, kaka, au mume. Hilo pia linaleta tofauti kadhaa.

Sasa, tutarudi kwenye suala zima la mambo ya kijinsia tutakapoanza kuzungumzia suala zima baya la ndoa za kisiasa baadaye. Lakini kwa sasa, tuache hapo. Naam, tunahitaji kuendelea kidogo.

Ni pendekezo tu kuhusu kanuni za kitamaduni mbalimbali ambazo tunataka kukumbuka tunaposoma mambo haya. Kwa maneno mengine, tumeona tofauti nyingi sasa. Hebu tufikirie tu mambo ambayo yana kufanana fulani.

Torati ni thabiti. Haki lazima iwe na usawa. Kwa kweli, kanuni hiyo ya kipimo kwa kipimo inajitokeza mara tatu.

Kutoka 21, Mambo ya Walawi 24, na Kumbukumbu la Torati 19, yote yakiitikia aina tofauti ya hali. Kwa hivyo, tunapaswa kupata wazo, hei, unajua, wazo hili la haki iliyosawazishwa, ambalo ni kinyume sana na asili yetu ya kibinadamu ya kulipiza kisasi. Unamkumbuka Lameki katika Mwanzo? Maandishi yanasisitiza hapa.

Kwa hivyo, lazima iwe na usawa, itumike ipasavyo, si kupotoshwa, iwe kwa ajili ya tabaka moja au lingine. Unajua, inasema usiwapende matajiri, lakini pia inasema usiwapende maskini. Lazima kuwe na matumizi sawa hapa.

Cha kufurahisha ni kwamba, mashahidi wawili au zaidi wanatakiwa kutoa adhabu, hasa adhabu ya kifo. Mashahidi wawili au zaidi walikuwa muhimu sana, au hawakuweza, na mashahidi hao walipaswa kukubaliana.

Tunapofika karne ya kwanza, na bila shaka, mfano wetu wa gwaride ni kesi ya Yesu, ambapo hawawezi kuwafanya mashahidi wakubaliane. Lakini kufikia wakati huo,

marabi walikuwa wamejenga mfumo tata sana wa kuhakikisha, kuhakikisha kabisa, kwamba mashahidi walikubaliana neno kwa neno la sivyoy hawangeathiri adhabu ya kifo. Kwa hivyo, hakukuwa na mengi katika mfumo wa mahakama ya marabi wa kuleta adhabu ya kifo, kwa sababu walikuwa waangalifu sana.

Na kwa kweli, harakati za kirabi zilifanya kazi kwa bidii kujaribu na kufikiria njia za kuepuka kuleta adhabu ya kifo na kufanya kitu kingine badala yake, kama vile faini. Naam, watunze wasiojiweza. Maneno matatu ya dhana, na unayaona mara kwa mara.

Wajane, wageni, yatima. Wale ambao ni maskini, walio katika mazingira magumu, na hawana njia za kujikimu. Tena, ni muundo huo wa kijamii.

Mtu ambaye ni mjane hana uwezo wa kumsaidia. Na kwa hivyo, serikali, ikiwa unapenda, ilipaswa kumtunza. Na wasiwasi mkubwa kwa hilo.

Na si hivyo tu, wageni. Kwa nini mna wasiwasi mkubwa kwa wageni? Maandishi yanasema nini kuhusu sababu? Ee mpenzi, jina, nisaidie. Carrie, endelea.

Ndiyo, ndivyo ilivyo. Kanuni ni kwamba nyote mlikuwa wageni huko Misri. Mnajua jinsi ilivyo.

Unahitaji kuwatendea watu ambao ni wageni kati yako kwa njia ambayo ni ya neema kwao na inayowaunga mkono, si kuwafanya watumwa. Nzuri sana. Na kisha, mwishowe, kujali utu wa binadamu.

Kwa mfano, kama walikuwa wakimwadhibu mtu, si kumhukumu hadi kufikia hatua ya kuwa chini ya ubinadamu. Na kwa hivyo, kuna masharti kuhusu hilo. Unajua, si zaidi ya viboko 40 na vitu kama hivi, ili heshima ya binadamu idumishwe.

Sawa, je, tuko tayari kuendelea? Nadhani kuna swali hapa. Ndiyo, ni masuala gani yenye changamoto? Naam, tumetaja machache kati yao. Je, kuna mengine unayoweza kufikiria? Unaposoma haya, ni nini kinachokufanya useme, oh jamani, sidhani kama napenda hili kweli? Sasa, Trevor, tutarudi kwenye swali lako baada ya dakika moja.

Chelsea. Sawa. Suala zima la kuwepo kwa utumwa kwa jambo moja, na kisha jinsi mtumwa anavyoonekana kutendewa kama mtu asiye na ubora wa juu kuliko mtu aliye huru, na hasa Mwisraeli huru.

Kuna kitu kingine zaidi ya utumwa? Katie. Adhabu ya kifo imetajwa mara nyingi sana. Nzuri, nzuri.

Haitufai, sivyo? Sasa, tena, sitafuata njia hii, lakini ningependekeza kwako kwamba inaweza kuwa ukweli wa mfumo wetu wa magereza ni wa kinyama. Ni pendekezo tu, lakini ninatambua ni mjadala mrefu, mrefu, mrefu. Susannah.

Ndiyo, sasa hiyo ndiyo Kanuni ya Hammurabi, kwa hivyo hatupaswi kuwa na wasiwasi sana kuhusu hiyo. Aliposema binti wa mtu hufa kwa kosa lake, hiyo siyo Torati. Lakini tena, namaanisha, kuna masuala ya kuvutia ya kijinsia hapa yanayojitokeza, sivyo? Tayari tumeyataja hayo.

Hebu tuendeleo na tuone tunachoweza kufanya na baadhi ya mambo haya. Hii ni chati ambayo nataka kuchukua muda kuelezea, ni aina gani ya majibu, Trevor, kwa aina ya kitu unachosema. Jamaa anayelitwa William Webb, nimekupa tarehe hapa.

Nadhani inaitwa. Sikumbuki jina la kitabu, lakini unaweza kumtafuta. Tunacho maktaba, najua hilo. Nadhani ni Watumwa, Wanawake, na Ushoga.

Nina uhakika kwamba hizo ndizo vipengele vitatu vya kichwa, lakini jinsi vyote vinavyofanya kazi, sina uhakika kabisa. Lakini kwa vyovyote vile, haya ndiyo. Anapendekeza kile anachokiita harakati ya ukombozi ya kifalsafa.

Sawa, hebu tupate wazo. Harakati ya ukombozi ni ya kihermeneutiki. Kwa maneno mengine, mambo tunayosoma katika Torati si tafakari tuli za kanuni ya wakati wote.

Hebu tuone jinsi hii inavyofanya kazi. Hapa, utamaduni asilia. Kwa maneno mengine, nimekusomea mambo ya Hammurabi, ambayo yanaakisi utamaduni mpana wa Mashariki ya Karibu wa kale katika milenia ya pili.

Sasa, najua kwa ujumla, kwa ujumla, kwa sababu tuna tofauti ya miaka 400, lakini utamaduni wetu wa asili una mambo fulani ambayo tuliyataja, mambo fulani ambayo yalitufanya tusiwe na raha kidogo. Katika utamaduni huo, tunaelekea zaidi kwenye ubora hapa, kwa sababu tutaona mshale wetu ukienda kutoka X hadi Z, na Z ni maadili ya mwisho, ubora, jinsi mambo yanavyopaswa kuwa, kitu ambacho roho ya sheria inaelekeza. Mahali fulani katika mwendelezo huo, tuna Y. Haya ndiyo maneno yanayotamkwa katika utamaduni fulani wa Waisraeli.

Kama tutachukua sheria ya Musa, mambo yaliyo katika Torati, mambo yaliyosemwa Sinai, basi yatawekwa tarehe wakati huo. Yamegandishwa kwa wakati. Yamegandishwa kwa wakati kwa sababu hapo ndipo maneno yaliposemwa, na yanaakisi kitu cha picha kubwa ya kitamaduni.

Je, ninaelewa hilo? Hili, kwa njia, linaunda swali zuri la insha. Kama hulielewi, niombe nirudi na kurudia ninachozungumzia. Hili ni zaidi ya taswira pana ya kitamaduni.

Tuchukue wazo la utumwa. Cha kufurahisha ni kwamba liko katika maandishi ya Biblia pekee. Ndiyo, utumwa bado upo.

Ni sehemu ya taswira nzima ya kitamaduni. Ni sehemu ya mfumo wa kiuchumi, lakini iko katika maandishi ya Torati pekee, cha kufurahisha ni kwamba, mabwana wanahitaji kuwa na wasiwasi. Wanawajibika kuwa na wasiwasi kuhusu ustawi wa watumwa wao.

Ndiyo, bado wanaitwa mali. Hatujafika hapa bado, lakini bwana anahitaji kuwa na wasiwasi kuhusu ustawi wa mtumwa huyo, na kuna mfumo wa kuwaacha huru, na wanapoondoka huru, wanawezaje kuwa huru? Wanaondoka huru wakiwa na mali. Wanaondoka huru wakiwa na mahitaji ukitaka.

Kwa hivyo, ni mbali kidogo njiani. Sasa, Webb anapendekeza kwamba tuendeleo hapa, na mahali fulani hapa, kwa njia, kulingana na kama sisi ni Agano la Kale au Agano Jipya, Agano Jipya litahamisha suala la utumwa kidogo. Una Paulo, ambaye hasemi kuhusu Filemoni, kumwachilia huru, lakini hakika anapendekeza hivyo, sivyo? Na mambo anayomwambia Onesimo yana nguvu katika mwelekeo huo, sivyo? Tunafika mahali hapa ambapo anapendekeza kwamba kwa ujumla, kwa ujumla, tuko karibu kidogo na wazo bora kwa sababu tumekuwa na wakati wa kufanya baadhi ya mambo haya.

Sasa, sababu anasema, kwa ujumla, ni hii. Kuna baadhi ya matukio ambapo miundo yetu maalum ya kijamii na serikali yetu, n.k., hazionyeshi maadili bora katika sheria zetu na mambo ambayo ni sehemu ya mfumo wetu wa kisheria kuliko maandishi ya Biblia. Mfano mzuri unaweza kuwa suala zima la utoaji mimba.

Hakuna wasiwasi mkubwa kuhusu maisha katika hilo. Huo ungekuwa upotoshaji mahali fulani hapa ndani, labda. Na unaweza kufikiria masuala mengine pia, ambapo unaweza kusema, unajua, mahali tulipo sasa hivi si lazima pawepo kati ya Y na Z. Huenda ikawa mahali fulani huko nyuma.

Kwa hivyo, hili ni onyo muhimu, ikiwa linaonyesha maadili bora kuliko Y. Jambo kuu ni kwamba haya yote, yote haya yanalenga kuelekea wazo hilo. Je, unakumbuka nilichokusomea mara ya mwisho? Katika moja ya madhumuni ya Torati, ni kuelekeza kwenye mambo bora zaidi yajayo. Waebrania 10, mstari wa 1, sheria ni kivuli cha mambo bora zaidi yajayo.

Na hivyo ndivyo hasa hemenetiki hii ya ukombozi inavyoonyesha. Inatuelekeza kufikiria jinsi hali hiyo kamilifu itakavyokuwa wakati kila kitu kitarejeshwa jinsi kinavyopaswa kurejeshwa. Sasa, je, hilo lina maana? Mary, swali.

Ndiyo, hakika. Kwa njia, Waebrania, kama unavyojua kutokana na utafiti wako, ni kitabu cha kuvutia chenye mambo mengi ya kuvutia yaliyojengwa ndani yake kutokana na utamaduni wake mpana. Lakini kinatumia neno kivuli.

Torati ni kivuli cha mambo mema yajayo, ikionyesha kwamba kile tulicho nacho katika Torati kinatupa ramani ya msingi. Hivi ndivyo mambo yanavyopaswa kuwa, lakini ndivyo yanavyopaswa kuwa katika hali zetu wenyewe, maisha yetu yaliyoanguka katika ulimwengu ulioanguka. Lakini inaelekeza mbele kwenye kile ambacho bora kitakuwa.

Na kwa hivyo, kuna wakati ambapo kila kitu kitawekwa sawa. Wazo zima la shalom, ambalo nitasema zaidi kidogo baada ya muda mfupi, linamaanisha zaidi ya amani. Tunalitafsiri kuwa amani.

Ni nzuri, lakini hilo si neno bora zaidi duniani. Linamaanisha kila kitu kimewekwa sawa. Na linatokana na neno linalomaanisha kulipa na kuhakikisha kwamba malipo yote yamefanywa kikamilifu.

Kwa hivyo, kuna mambo mengi ya kuvutia huko, Trevor. Unawezaje kutofautisha kati ya yale yanayohusiana na utamaduni na yale yanayofaa kwa wote? Nitasema jibu lisilo na maana kwa kuanzia, kisha tutalijadili kwa dakika chache. Kuna kitabu ninachotumia katika darasa langu la Utangulizi wa Masomo ya Biblia, Jinsi ya Kusoma Biblia kwa Thamani Yake Yote.

Pia inatoa kanuni za kuvutia kwa sababu ana sura nzima iliyojitolea kwa Torati. Sivyo? Njia bora ya kufikiria hili, nadhani, ni kusema kwamba katika nyenzo hizi zote, tuna kanuni. Na kwa hivyo, unachofanya ni kusoma Torati yoyote unayosoma, sura yoyote ya Biblia uliyomo, na unasema, sawa, huenda hatujengi vizuizi kuzunguka nyumba zetu tena, lakini tunahitaji kujenga uzio kuzunguka mabwawa yetu ya kuogelea.

Na ni kanuni ile ile, uhifadhi wa uhai. Kwa hivyo, unaiangalia yote kwa makini sana na kusema, je, hii ni kitu kinachofaa? Ikiwa ni hivyo, ni vizuri. Ikiwa ni suala la kutovaa nguo zenye mchanganyiko wa kitani na kitani, hiyo inaweza kuwa ni kielelezo cha utamaduni wa Wamisri ambao wametoka.

Sasa, inaweza kutuambia jambo fulani kwa kiwango cha mfano kuhusu kutochanganya mambo, lakini nisingelisogeza mbali sana, kwa kweli. Ni suala, ningependekeza, kuhusu jinsi unavyoamua ni mambo gani yanayofaa, ukiona ni sheria na kanuni zipi zina mpangilio wa kuonekana tena katika Biblia, sivyo? Ili kuchukua suala la kawaida lakini la kawaida na lisilofurahisha, maandishi ya kibiblia yanafanana, sawa, kuanzia Mwanzo, hadi Agano Jipya, Wakorintho, Yuda, yanalaani kwa usawa tabia ya ushoga. Na kwa hivyo, ungesema, sawa, hilo bado ni sehemu muhimu ya matumizi yetu.

Inahitaji kuwa hivyo. Sasa, ni suala kubwa katika suala la jinsi tunavyolifikiria na kulishughulikia. Ndiyo, Chelsea.

Ndiyo, kuna mambo mengi hapo kuhusu jinsi, katika utamaduni huo, kuchanganya kunavyofanya kazi na maana ya kuchanganya. Nitakachosema kuhusu hilo ni kwa sababu sijui mengi kuhusu, kuwa mkweli kwako, kuhusu biolojia ya baadhi ya mambo haya. Kinachoendelea hapa, nadhani, ni msisitizo mkubwa juu ya usafi kwa sababu watu wa Mungu walipaswa kuwa safi na wasafi.

Na nadhani ishara iliyo nyuma yake ndiyo inayoendelea na hilo. Na kwa hivyo, unajua, tunachukua kanuni na mada hiyo mahususi na tunaitumia jinsi tunavyoweza kuitumia katika siku hii ya leo. Hiyo ndiyo njia salama zaidi, nadhani, kwangu kukabiliana na hilo.

Je, tunapaswa kuendelea kutoka kwenye harakati zetu za ukombozi, hemenetiki? Hebu fikiria hili, lifikirie vizuri, na ulitumie unaposoma baadhi ya sheria hizi maalum. Kama nilivyosema, tunaweza kufanya hivi haraka sana. Nitafikia mambo kadhaa kwa nguvu zaidi, lakini kwa ujumla, tutalishughulikia haraka sana.

Kipimo kwa kipimo, tayari nimesema kwamba hii imeundwa ili kuzuia kisasi kupita kiasi. Kama nilivyosema hapo awali, vifungu hivi vitatu vyote vinashughulikia hali tofauti za asili, lakini kila kimoja kinafikia hitimisho kwamba hakuna nafasi ya kisasi kupita kiasi. Adhabu na haki lazima ziwe na usawa kila wakati.

Kisha pia tuna mfumo ulio wazi kabisa katika maandishi. Kumbukumbu la Torati 16, kama ninavyokuandikia hapa, unaweza kuisoma peke yako, huweka waamuzi katika kila mji. Hilo linaeleweka, sivyo? Na kwa hivyo, ni jambo la vitendo sana.

Una majaji walioanzishwa katika kila mji. Hata hivyo, kama Kumbukumbu la Torati 17 linavyoendelea kutuonyesha, ikiwa una kesi ngumu kidogo, unaipeleka kwa majaji, na wamekuwa na JD yao kwa takriban miaka miwili tu na hawana uhakika kuhusu jinsi ugumu wa kesi hii unavyofanya kazi. Kulikuwa na sawa na Mahakama Kuu.

Sasa, hilo lilifanya kazi vipi? Walilipeleka mahali ambapo makuhani walikuwa. Makuhani walikuwa mbele ya Sanduku la Agano, hema la kukutania, na baadaye hekalu. Kwa nini makuhani walikuwa na uwezo maalum wa kujibu maswali haya? Fikiria nyuma.

Fikiria mbele. Fikiria mbele. Hatujui hili bado.

Samahani. Je, kuna yeyote anayejua jibu la hili? Ndiyo, samahani. Kwa kweli, tutalifikia baadaye wiki hii.

Lakini kuhani mkuu alivaa vazi lake, vazi maalum alilovaa alipokuwa akihudumu mbele za Bwana, katika kipande cha kifua kilichokuwa kwenye naivera, ambacho alikiweka juu ya joho, katika kipande cha kifua kulikuwa na vitu viwili vinavyoitwa Urimu na mapambo, taa, na ukamilifu. Sijui jinsi vilivyofanya kazi, lakini Kutoka 28 inatuambia kwamba vilitumika kufanya maamuzi mbele za Bwana. Na kwa hivyo, hii ni theokrasi, unakumbuka? Na ikiwa tutachukua kwa uzito kile kinachohusika katika theokrasi, basi kuhani ambaye ni mpatanishi kati ya wanadamu na Mungu angeweza kuleta kesi hizi ngumu mbele za Mungu, na kwa njia fulani ambayo hatuelewi, angepata jibu.

Sasa, subiri hilo, kwa sababu tutarudi na kufanya urimu na thumimu . Ninaamini ni Ijumaa ya wiki hii. Mambo yanayoathiri utawala wa haki.

Kama naweza kufanya hivi haraka, kwa sababu nadhani nimefanya yote tayari, mambo mengine yamekamilika zaidi hapa. Ya kukusudia dhidi ya yasiyokusudia, hasa kuhusu kumuua mtu. Unajua, kama ulipanga kufanya hivyo, basi ni mauaji, na adhabu ya kifo inatumika.

Kama ni bahati mbaya, unajua, ukimpiga mtu huyo kwa nguvu sana, na Mungu mwenye rehema, anaanguka. Kisha, kulikuwa na mji wa makimbilio. Jinsia.

Tayari nimesema baadhi ya haya, lakini ili tu kuyaelezea kwa undani zaidi, kuna tofauti kubwa, kama unavyosoma Kutoka 21, kati ya kuwaachilia huru watumwa wa kike na kuwaachilia huru watumwa wa kiume. Watumwa wa kiume waliwekwa huru. Wanawake, si rahisi hivyo.

Kwa nini isiwe hivyo? Ingawa Kumbukumbu la Torati lina kifungu cha hilo, kwa nini isiwe hivyo? Kama hawakuwa na ulinzi wa kaya, hilo liliwaweka katika hali ya hatari, na hilo ni muhimu kulikumbuka.

Sasa, pia ukisoma andiko hilo katika Kutoka 21 kwa uangalifu, unaona kwamba mara nyingi, mwanamke huyu kijana aliuzwa utumwani, na kwa kawaida, ni kwa sababu hali ya kiuchumi ya familia ya baba yake ilikuwa hatari sana. Na kwa hivyo, anauzwa utumwani si kama kitu kibaya, lakini mara nyingi anaolewa na familia inayompokea. Kwa hivyo, kwa njia fulani ni hatua kwake, na hiyo inaweza pia kuathiri tofauti hii kwa upande wa kama anaenda huru au la.

Ikiwa ameolewa na mwana wa mmiliki, hilo linakuwa tatizo kidogo katika kumwachilia huru mtumwa kiotomatiki. Hilo linatuleta watumwa. Tena, hili ni jambo ambalo hatupendi kuliona, na ni gumu, lakini kumbuka mfumo wetu wa ukombozi wa hemenetiki hapa.

Watumwa walilipwa. Ni kama vile kufanya mkataba na mfanyakazi. Unaweka mkataba wa mwaka mmoja.

Nimesaini mkataba na Chuo cha Gordon. Ninahitaji kufanya kazi katika Chuo cha Gordon angalau hadi Agosti ijayo, isipokuwa, bila shaka, kuna sababu zinazoweza kusababisha matatizo. Na kwa hivyo, watumwa walikuwa watu hao chini ya mkataba, ikiwa unataka kufikiria hivyo.

Sasa, bila shaka, si jambo zuri sana hivyo. Kuna masuala mengine pia. Lakini hoja ya pili ni moja ninayotaka kuizungumzia pia, na hilo ni jambo ambalo nimelitaja tayari.

Hakuna msimbo mwingine wa kale wa Mashariki ya Karibu. Hiyo ndiyo maana ya ANE. Hakuna msimbo mwingine wa Kale wa Mashariki ya Karibu unaojali sana kuwalinda watumwa dhidi ya kile ambacho wamiliki wanaweza kuwafanyia, unaojali ustawi wa mtumwa na wajibu wa bwana pia wa kujali ustawi wa mtumwa.

Kwa hivyo, ni hatua mbele katika harakati zetu kuelekea bora. Na kisha unaweza kuwa umegundua pia, sijataja hili bado, lakini kuna tofauti kati ya Waisraeli na wageni. Na zinaonekana, miongoni mwa mambo mengine, katika eneo lote la madeni.

Je, unaweza kutoza riba kwa madeni? Na hawakuruhusiwa kuwatoza Waisraeli riba kwa sababu, bila shaka, riba inapongezeka, kwa nini watu walitumwa, na kwa nini walikuwa na deni? Kwa sababu hawakuwa na pesa. Ikiwa riba itaendelea kuongezeka, nini kinatokea? Unazidi kuwa na deni zaidi na zaidi. Na kwa hivyo, haikuruhusiwa kuwatoza Waisraeli wenzako riba katika aina hiyo ya muktadha.

Basi, kwa nini unaweza kuwatoza wageni riba? Pendekezo hilo ni la kiuchumi na kijamii. Wageni ndio walio daraja la wafanyabiashara. Wako safarini.

Wanasafiri kupitia Israeli. Unakumbuka Israeli iko wapi? Ni nchi iliyo katikati. Una njia kuu za kibiashara za kimataifa zinazopitia huko, na wageni wanaopitia wakati wote.

Ukimkopesha mgeni pesa, huenda usimwone tena ikiwa wanasafiri mbali sana hadi Mesopotamia na kuendelea hadi Misri. Kwa hivyo, riba inaruhusiwa katika hali hizo. Kwanza kabisa, ikiwa ni darasa la wafanyabiashara, labda anapata pesa nyingi hata hivyo.

Lakini pili, ni aina ya sera ya bima. Ni aina ya sera ya bima. Kwa hivyo si tu kwamba huwezi kuwatoza wageni kwa sababu wao ni wageni.

Labda ina, angalau kwa kiasi fulani, kitu cha kufanya na biashara hii yote ya aina ya wageni ambao, kwa kweli, wangukuwa wakikopa pesa. Sasa, hilo halitatui matatizo yote, lakini angalau linatupa labda mtazamo zaidi kidogo kuhusu baadhi ya masuala haya ambayo, kwa kweli, yanaathiri utawala wa haki. Hadi sasa, je, ni sawa? Sawa.

Hapa kuna jingine. Ni vigumu kufikiria—adhabu ya kifo.

Na ndiyo, inaonekana zaidi kuliko tunavyoonekana katika muktadha wetu wa 21 wa kitamaduni wa Magharibi. Lakini moja ya mambo ambayo nadhani tunahitaji kutambua ni kwamba labda, na nasema hili kwa uangalifu sana, na tena, linastahili majadiliano zaidi, lakini kwa njia zingine, adhabu ya kifo inaweza kuwa ya huruma zaidi kuliko baadhi ya mambo ambayo tumeyabuni kama adhabu. Ninapendekeza tu kwamba, tena, majadiliano zaidi.

Mojawapo ya mambo waliyokuwa waangalifu sana kufanya ni kuathiri adhabu ya kifo haraka iwezekanavyo. Kupiga mawe ilikuwa njia ya haraka ya kufanya hivyo. Hiyo haimaanishi kuwarushia watu mawe madogo.

Inamaanisha mawe makubwa makubwa, na imekwisha. Mwili ulining'inizwa kwenye mti. Hii ina maana ya kuvutia sana ya kitheolojia.

Kumbukumbu la Torati sura ya 21, mstari wa 23 unasema kwamba mtu ambaye mwili wake umewekwa juu ya mti yuko chini ya laana ya Mungu. Nadhani nilidokeza hilo tulipozungumzia Mwanzo 22 na ukumbusho tunaouona pamoja na kondoo dume aliyenaswa kwenye kichaka. Tutaona hilo katika kipindi chote.

Ni aina ya uzi mdogo unaofanya kazi kupitia maandiko yetu ya kihistoria katika Agano la Kale. Tutauona wote hadi kile Paulo anachosema katika Wagalatia 3:13 anapozungumzia Yesu na kusulubiwa. Amelaaniwa kila mtu aning'inizwaye juu ya mti.

Kuchapwa viboko au adhabu nyingine ya kimwili haingeweza kuzidi. Kama nilivyosema, viboko chini ya 40 ili mtu asiharibike kabisa au kupasuka kabisa, kimsingi. Njia zingine za adhabu ya kimwili.

Kuna kifungu cha kuvutia sana. Nadhani ni Kumbukumbu la Torati 25. Nina uhakika kabisa kwamba ikiwa mwanamke ataingilia kati na kuvunja ugomvi kati ya wanaume wawili, na akampiga korodani za mwanaume kwa mkono wake, nini kitatokea kwa mkono wake? Unakatwa.

Labda kwa sababu huenda amehatarisha chanzo cha uhai na uzao wake. Bila shaka, hilo lina athari za kila aina katika utamaduni huo, zaidi ya sisi katika utamaduni wetu. Kwa hivyo hilo ndilo pendekezo linalowezekana.

Na, bila shaka, kwake, ikiwa amefanya hivyo, huwezi kufanya adhabu ya kipimo kwa kipimo, sivyo? Uaelewa hoja, sivyo? Malipo. Ukiiba kitu, neno linalojitokeza mara kwa mara, ni jozi ya maneno ya Kiebrania, vitenzi. Shalem y'shalem .

Hakika atalipa. Mtu mwenye hatia. Hakika atalipa.

Tena, kilichojengwa ndani yake ni kuweka mambo sawa, yaani kufikia hali ya shalom kwa kufanya malipo haya, malipo haya muhimu kabisa. Kulingana na kile kilichoibiwa, wanaweka sawa kwa njia ya mara mbili au labda mara nne au tano. Kadiri idadi kubwa—bila shaka hizo ni nne, hasa mara tano—ni kwa wanyama wa kubeba mizigo.

Unajua, wanyama waliokuwa wakifanya kazi kubwa. Walikuwa uwekezaji wa kiuchumi. Huo huibiwa.

Umepoteza muda mwingi sana hapo ikiwa umepoteza ng'ombe au ng'ombe au kitu kama hicho. Ndiyo maana malipo huwa makubwa sana mara tu kitu hicho kitakaporejeshwa. Sawa.

Tayari tumetaja miji ya makimbilio, ambayo tutazungumzia zaidi tunapozungumzia urithi wa kikabila na mahali ambapo miji hii inawekwa na kwa nini. Kuna aina fulani ya masuala ya kijiografia ya kuvutia hapo. Sawa.

Tuendeleo. Nitapitia hili haraka sana. Sivyoy? Aina hizi za kesi.

Kimsingi inafupisha mambo ambayo umesoma katika sura hizi ambazo umesoma kwa leo. Kwa hivyo, kuna kategoria kuhusu majeraha ya watu. Samahani.

Tujaribu hilo tena. Mahusiano baina ya watu, la kwanza likiwa jeraha. Na hilo linaanzia kuwapiga watu hadi kusababisha kifo.

Pia katika kundi hili kuna masuala yote kuhusu ndoa na talaka. Kwa njia, majadiliano katika Kumbukumbu la Torati 24 kuhusu talaka na sababu za talaka yanatoa msingi kwa Mafarisayo wanapokuja kumhoji Yesu. Unaweza kukumbuka hili katika Mathayo 19.

Ni kwa sababu zipi au kwa sababu zipi mwanamume anaweza kumtaliki mkewe ipasavyo? Hilo linaonyesha mjadala unaoendelea wa Kifarisayo kuhusu Kumbukumbu la Torati 24 kwa sababu kuna neno ndani yake ambalo ni gumu kidogo kulitafsiri. Neno la Kiebrania ni erva . Linamaanisha nini? Je, linamaanisha tabia mbaya ya kingono, uzinzi, n.k.? Au linamaanisha tu kutokupendeza? Hilo ndilo suala zima linalojadiliwa watu hao wanapomjia Yesu na kuuliza swali hilo.

Anapinga uzinzi. Utovu wa nidhamu wa kingono. Kwa vyovyote vile, unyanyasaji wa kifamilia, uharibifu wa mali, hasara, na mambo yote hayo ni sehemu muhimu ya utamaduni unaotegemea masuala ya kilimo vijijini.

Wizi ambao tumeutaja tayari katika suala la malipo au ulipaji. Tofauti ikiwa, bila shaka, kati ya kuiba, kuiba watu, kwa upande mmoja, utekaji nyara, ambao

unaadhibiwa kwa kifo, kama tulivyosema hapo awali, na kisha kuiba mali tu. Ona kwamba maandishi haya yanahusu masuala ya msingi ya kiuchumi.

Mishahara. Lazima wawe waadilifu. Lazima walipwe.

Deni, utumwa, kukopesha pesa, yote yaliyopo, na kisha haki za urithi pia, ambapo tunajifunza kitu ambacho tayari tunajua kutoka kwa hadithi katika Mwanzo kwamba haki za urithi huenda kwa mzaliwa wa kwanza, na una sehemu maradufu inayopewa mzaliwa huyo wa kwanza. Naam, ninahitaji kutumia angalau dakika chache hapa kuhusu mambo ya maslahi ya kitaifa. Lo, hebu tufanye wajibu wa mfalme kwanza.

Na hapa nitaondoa maandishi na kuyasoma, kwa sababu nataka ufikirie kuhusu hili. Labda tayari umelisoma unaposoma kwa leo. Katika Kumbukumbu la Torati sura ya 17, mara tu baada ya sehemu kuhusu nukuu, bila nukuu, Mahakama Kuu, tuna yafuatayo.

Mtakapoingia katika nchi ambayo Bwana Mungu wenu anawapa, nanyi mtakapoimiliki, kaeni ndani yake, mnasema, na tumweke mfalme juu yetu kama mataifa yote yanayotuzunguka. Sasa tutaona hilo likitokea. Na bila shaka, si muundo bora zaidi, lakini ni kile kinachoendelea.

Na inasema, Sawa, mteue mfalme kwa wema. Mstari wa 16, asijipatie farasi wengi. Mstari wa 17, asijipatie wake wengi.

Unafikiria kidogo kuhusu hili? La sivyo moyo wake utapotoshwa. Hapaswi kujilimbikizia kiasi kikubwa cha fedha au dhahabu. Hayo hayapaswi kutukumbusha Sulemani.

Na tutazungumzia Sulemani. Sulemani alidanganywa na wake zake, na akajenga vitu vya kuabudu miungu ya kigeni kwa kujibu wake hawa. Tutakuwa na mengi zaidi ya kusema kuhusu hilo.

Cha kufurahisha ni kwamba pia anakusanya kiasi kikubwa cha fedha na dhahabu. Hebu tuangalie upande mzuri. Anapaswa kujiandikia mwenyewe kitabu cha nakala ya sheria hii.

Inapaswa kuwa pamoja naye. Anapaswa kuisoma siku zote za maisha yake ili ajifunze kumcha Bwana Mungu wake na kufuata kwa makini maneno yote ya Torati hii na asijione bora kuliko ndugu zake. Sasa, kwa bahati mbaya, moja ya mambo yanayotokea tunaposoma historia, na tutafanya hivyo hivi karibuni, ni kwamba Torati hupotea kwa miongo kadhaa.

Na kwa hivyo, bila shaka, mfalme hafuati hili kama alivyopaswa kufanya. Pia kuna masharti kuhusu kwenda vitani ambayo yanavutia sana. Kumbukumbu la Torati 20.

Acha nizisome kidogo tu. Mfalme si mtu mkuu kwani watu wanaenda vitani. Umegundua hilo? Mtakapokuwa karibu kuingia vitani, kuhani atajitokeza na kuhutubia jeshi, naye atasema, Sikilizeni, Ee Israeli, mnaenda vitani dhidi ya adui zenu.

Msife moyo wala msiogope. Msiogope. Bwana ndiye anayekwenda pamoja nanyi.

Lakini maafisa wanakuja, na wanasema nini? Kuna hadhi ambayo huenda inafanana na mtu wetu anayekataa kujiunga na jeshi kwa sababu ya dhamiri. Ikiwa mtu ameo tu, ikiwa amenunua kitu, anaweza kurudi nyumbani. Hataandikishwa kiotomatiki.

Na hata zaidi ya hayo, ikiwa anaogopa. Andiko hilo hata linatoa nafasi kwa mtu ambaye anaogopa tu kwenda vitani. Geuka, nenda nyumbani.

Kwa hivyo, vifungu hivi vya kwenda vitani vina upendeleo mwingi wa kibinadamu uliojengewa ndani yake. Unapoenda kushambulia mji, toa kwanza ofa ya amani. Ikiwa hawatakubali, basi unaendelea na masuala ya vita.

Sasa, kuna mengi zaidi kuhusu hilo, lakini kwa ajili ya muda, nitakuacha uisome peke yako. Hayo ndiyo mambo muhimu ninayotaka uyaone tunapoanza Sura ya 20. Tena, kuna mengi zaidi kuhusu Sura ya 20.

Hili ni muhimu sana, kwa sababu katika kipande hiki mahususi, au vipande hivi vya Torati ya kijamii, tunaona mambo ambayo nadhani yanasaidia sana, kanuni ambazo labda tunaweza kuchukua kutoka kwa jamii ya kale ya Israeli. Kwanza kabisa, Waisraeli walipaswa kutoa zaka kila wakati. Moja ya kumi, hiyo ilikuwa sehemu ya kanuni.

Baadhi yake ilikuwa kwa ajili ya kuunga mkono muundo wa ibada, makuhani, n.k. Lakini angalia sharti hili mahususi. Mwishoni mwa kila miaka mitatu, leteni zaka za mavuno ya mwaka huo na kuziweka akiba katika miji yenu, ili Walawi, wageni, yatima, na wajane waweze kuja kula na kushiba.

Watu walionyimwa haki ya kupata haki walipatiwa, miongoni mwa mambo mengine, kwa kutoa zaka. Kwa hivyo, kulikuwa na akiba ya nyenzo ambazo, ukitaka kusema, serikali ya kitheokrasi ilikuwa nazo, na walipaswa kutoa hizo ili kuwatunza watu walionyimwa haki ya kupata haki. Pili, una mavuno.

Tunaona hili, bila shaka, likija kwenye mfano wake wakati Ruthu, simulizi la Ruthu linapoanza. Lakini kuokota masazo pia ilikuwa jambo muhimu. Haijalishi walilima nini, iwe ni ngano, iwe ni mizeituni, nani anajali? Zabibu, hazikupaswa kuzidi mara ya pili.

Hukuokota kila kitu. Uliacha kilichokuwa hapo ili watu waende wakaokota masalio mashambani, wakaokota masalio mashambani mwa zabibu, mashambani mwa zabibu, na mashambani mwa mizeituni—kimsingi, kazi ya ziada.

Walipata riziki yao kwa kuifanyia kazi. Na kisha, bila shaka, haraka sana, tuna taratibu za mwaka wa saba pia. Nami nitakuruhusu utafute nyenzo hiyo ya Kumbukumbu la Torati 15 peke yako.

Lakini jambo kuu ni kwamba kila mwaka wa saba, madeni yalifutwa, na watumwa wakaachiliwa huru. Hilo lilizuia tabaka la chini la kudumu kuunda, ambalo ni muhimu sana.

Naam, jambo moja zaidi, nadhani. Ndiyo, miji ya makimbilio. Hebu tuangalie hili pia.

Hapa ndipo ninapotaka kuunganisha mawazo yetu. Kumbuka, nilisema mwanzoni na mara ya mwisho pia kwamba kategoria tatu za Torati si mipaka migumu na ya haraka kati yao. Ni wazi, kama ulivyochunguza kile ambacho tumeona leo, kuna jambo lisiloweza kutenganishwa, huwezi kulitenganisha, uhusiano kati ya masuala ya Torati ya maadili ya maisha, masuala ya ustawi, mambo ya aina zote hizo, uhusiano kati ya hayo na yanayoendelea katika ulimwengu wa Torati ya kiraia.

Tumeiona katika kila jambo tulilofanya leo tunapozungumzia mambo haya. Wakati ujao, tutaona pia kwamba Torati ya kiraia inahusiana na Torati ya kiibada. Tayari tumeiona kidogo, zaka.

Kama nilivyosema, kutoa zaka ni desturi inayotumika kuunga mkono hema la hekalu. Lakini pia ni muhimu katika suala la Torati ya kiraia. Tutaona hilo likiendelea zaidi kuhusu masuala ya Sabato.

Sawa, ni wakati wa kuacha. Uwe na siku njema. Siku njema ya GE.